

pitanju uticao je prekid odnosa između Jugoslavije i KPJ i drugih socijalističkih zemalja i bratskih partija do kojeg je u to vreme već došlo» (str. 100—101). Proizlazi da je za prekid odnosa bio kriv V kongres KPJ, koji nije prihvatio Rezoluciju Informbiroa kao opravdanu. Isto se kaže i za drugu Rezoluciju Informbiroa. Autor doduše spominje kult Staljinove ličnosti, ali ga ne dovodi u vezu s Rezolucijom Informbiroa. U objašnjenju dotad najžešćeg sukoba u komunističkom pokretu, autor ostaje ispod nivoa glavnog nosioca borbe protiv kulta ličnosti N. S. Hruščova kojega, usput rečeno, ne spominje, poput drugih sovjetskih historičara. Možda zato što je N. S. Hruščov nakon dolaska u Beograd 1955. imao snage da prizna sovjetsku odgovornost za sukob, iako ga je svalio na tada već otpisane staljinističke snage.

»Mi iskreno žalimo ono što se dogodilo i odlučno odbijamo sve ono što se nagomilalo u tom periodu. Mi sa svoje strane, bez ikakve sumnje, u ovo ubrajamo provokatorsku ulogu koju su u odnosima između Jugoslavije i SSSR odigrali sada otkriveni neprijatelji naroda Berija, Abakumov i drugi. Mi smo temeljno proučili materijale na kojima se zasnivaju teške optužbe protiv rukovodilaca Jugoslavije. Činjenice govore da su ove materijale isfabrikovali neprijatelji naroda, prezreni agenti imperijalizma koji su se uvukli u redove naše partije. Mi smo duboko ubeđeni da je period pogoršanja naših odnosa ostao daleko za nama. S naše strane, mi smo spremni da učinimo sve što je potrebno da odstranimo sve prepreke koje smetaju učvršćenju prijateljskih odnosa između naših naroda.«

U nastavku autor ističe značenje Beogradske deklaracije iz 1955. godine i Moskovske za razvoj odnosa između SSSR-a i Jugoslavije, odnosno KPSS i SKJ. Naravno ti odnosi nisu bili uvijek na istom nivou. Autor posebno ističe polemike oko novog Programa SKJ 1958. godine i različite ocjene događaja u Čehoslovačkoj 1968. Razlike u tim sporovima ubrzo su otklonjene i prijateljstvo je nastavljeno sve intenzivnije. Nije ga poremetila ni smrt predsjednika Tita 1980, kako su to očekivali mnogi protivnici socijalizma. O odnosima među zemljama na posljednjem kongresu KPSS 1981. rečeno je: »U mnogim oblastima napreduje sovjetsko-jugoslovenska saradnja. Usaglašeni principi i dogovori su dobra baza za njeno dalje proširivanje. Sovjetsko-jugoslovensko prijateljstvo ima duboke korene i mi ne sumnjamo u njegovu budućnost« (str. 111).

Tom kursu pridonosi i ova brošura Jurija Girenka unatoč nekim ozbiljnijim zamjerkama koje smo naveli.

Zlatko Čepo

*REVOLUCIONARNI OMLADINSKI POKRET U ZAGREBU
1941—1945, knj. I i II, Zagreb 1984, 982 str.*

Sjećanja sudionika događaja vezanih uz bilo koji politički ili društveni pokret uvijek su jedan od važnih izvora za njihovu rekonstrukciju, za saznanja o vremenu i odnosima među ljudima, za podatke o pojedinim davno zaborav-

ljenim — često i nepravedno — mnogih tada istaknutih, ali i neznanih ljudi koji su bili akteri tih događaja. Iako su nastala obično mnogo godina nakon određenih zbivanja, sjećanja govore i o samoj ličnosti koja govori ili piše svoje uspomene, a često su i jedini izvor za pojedine situacije i odnose i među akterima i u samom pokretu ili u odnosu pokreta prema drugim društvenim subjektima. Osobito se to odnosi na sjećanja sudionika revolucionarnoga radničkog pokreta, pa tako i omladinskoga, koji su u nas u dugom vremenskom razdoblju, od gotovo svoga osnivanja do pobjede socijalističke revolucije, bili prividno izvan, bolje rečeno na rubu političkoga i društvenog života zbog stalnih zabrana i represalija vladajućeg režima prema njima. To pogotovo vrijedi i za sjećanja sudionika, istaknutih i manje poznatih, pripadnika revolucionarnoga omladinskog pokreta u Zagrebu u godinama uoči početka revolucije i u razdoblju 1941—1945, vremenu narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije, kad je taj grad bio jedan od centara revolucionarnoga radničkog, pa i omladinskog pokreta ne samo Hrvatske nego i Jugoslavije i kad su u njemu snažno bili suprotstavljeni tom pokretu nosioci najprije režima Kraljevine Jugoslavije, a zatim režim NDH i njemačkih okupatora.

Potvrđuje to »zbornik povijesnih pregleda i sjećanja« pod nazivom Revolucionarni omladinski pokret u Zagrebu 1941—1945, knj. I (str. 428) i knj. II (str. 554), tiskan u Zagrebu 1984. godine. Izdavači: Gradska konferencija SSRNH, Gradski odbor SUBNOR-a i Sveučilišna naklada Liber, svi iz Zagreba, tim su zbornikom priveli kraju inicijativu Gradskog odbora SUBNOR-a Zagreb (točnije njegove Komisije za razvijanje tekovina revolucije i njegovanje revolucionarnih tradicija) da u povodu 40-godišnjice početka ustanka naroda i narodnosti Jugoslavije prikupi građu, zapise i sjećanja sudionika revolucionarnoga omladinskog pokreta u Zagrebu u razdoblju uoči početka ustanka i u toku pobjedonosne socijalističke oružane revolucije. U tu svrhu bila je formirana radna grupa u travnju 1980. godine u sastavu: Emil Ivanc, Branko Gumhalter, Ivica Kranželić, Mauricije Magašić, Nada Novosel i Zorka Prodanović. Kasnije je proširena i sa Vladom Mađarevićem, Zlatkom Munkom, Mirom Paut-Grubor, Vjekoslavom Pavlinićem i Dušanom Tumpićem. U toku rada formiran je i Izdavački savjet zbornika u istom sastavu, a također i Uredništvo: Ladislav Grakalić, Branko Gumhalter, Ivica Kranželić, Vlado Mađarević, Mauricije Magašić (predsjednik Izdavačkog savjeta) i Zlatko Munk. Ta nevelika radna grupa u toku nešto više od tri godine rada uspjela je da uz određene materijale iz Arhiva Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske prikupi sjećanja i zapise oko stotinu šezdeset sudionika revolucionarnoga omladinskog pokreta u Zagrebu, »pretežno predratnih i ratnih skojevaca, radničkih, srednjoškolskih i studentskih aktivista« kao i određenih stručnjaka koji se bave tom problematikom. Razrađena je i koncepcija zbornika pa je zaključeno da se prikuplja građa koja se odnosi na tadašnji teritorij Zagreba, i to ona građa koja će govoriti o kontinuitetu revolucionarnoga omladinskog pokreta u godinama uoči početka ustanka i revolucije i o vremenu narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije jer su zbivanja u vremenu do 1941. godine umnogome utjecala na djelovanje revolucionarnoga omladinskog pokreta, kao uostalom cijeloga pokreta pod vodstvom i utjecajem Komunističke partije Jugoslavije, u razdoblju 1941—1945. godine.

Zbog toga je i zbornik podijeljen na dva sveska, a oni su zatim razdijeljeni na poglavlja. Tako su u prvoj knjizi zbornika, podijeljenoj na pet dijelova, objavljena ova poglavlja, ovisno o tematici koju obrađuju: Obnova i reorganizacija

zacija SKOJ-a, Predratni razvoj naprednog omladinskog pokreta, SKOJ za vrijeme okupacije i rad Mjesnog komiteta u Zagrebu, Borbene akcije i otpor omladine u okupiranom Zagrebu, Omladina u ustaškim logorima. U prvom poglavlju govori se o obnovi SKOJ-a 1939. godine i o dvije konferencije komunističke omladine neposredno prije početka rata i ustanka, a objavljena su i sjećanja na istaknute omladinske rukovodioce — Vladimira Bakarića, Ivu Lolu Ribara i Jožu Vlahovića. Autori su tih priloga: Josip Broz Tito, Vladimir Bakarić, Leo Mates, Mika Špiljak, Ljubica Buba Jančić-Zec, Vicko Raspor, Rade Vlkov, Milutin Baltić, Vlado Mađarević, Jozo Petričević, te Ivo Lola Ribar, dakle uglavnom istaknuti sudionici tih zbivanja.

U drugom poglavlju evocirana su sjećanja na razdoblje od 1935, odnosno 1939. god. — na razvoj antifašističkoga omladinskog pokreta, na rad radničke omladine, skojevske organizacije u Zagrebu, rad studenata, organizacione oblike i načine rada omladine uopće, kao i mnoge aktivnosti napredne omladine povezane s radom KPJ i poticane od KPJ. Autori su tih priloga: Dušan Čalić, Milutin Baltić, Stanko Nalerilić, Vicko Raspor, Rade Vlkov, Branko Cvjetanović, Helena (Jelka) Pacht-Mandić, Ivica Gretić, Ljerka Sokol, Josip Cazi, Dušan Tumpić, Ante Dobrila, Tvrtko Švob, Stanislav Šarić, Josip Zmaić, Vlado Mađarević, Vladimir Stopar, Dražen Čaldarović, Nada Salamon, Nikola Šegota, Ladislav Grakalić i Slavko Komar.

U trećem poglavlju, uz pregled djelovanja i organizacionu strukturu SKOJ-a u Zagrebu u razdoblju 1941—1945. godine, objavljena su sjećanja na pojedine sekretare Mjesnog komiteta SKOJ-a. I tu su autori uglavnom istaknuti sudionici zbivanja: Mauricije Magašić, Milka Kufrin, Emil Ivanc, Ivica Kranželić, Josip Manolić, Ivan Palčec, Ivan-Nikola Kožić, Fadila Bilal-Redžić, Fumica Fedel-Sedmak, Mirko Peršen, Branko Tušak, Boris Bakrač, Franjo Kunštić, Agneza Vostrel-Amanović i Đuka Hrženjak. Ovdje je objavljen i pregled djelovanja SKOJ-a u Zagrebu 1941—1945. godine Narcise Lengel-Krizman, koja je na osnovi istraživanja te problematike, arhivskih materijala i sjećanja dala uvid u naslovljenu tematiku.

U četvrtom poglavlju obrađene su sve važnije akcije i otpor omladine u okupiranom Zagrebu. Autori su priloga u ovom dijelu istaknuti sudionici događaja i onih u samom Zagrebu i NOB-a uopće: Josip Broz Tito, Mauricije Magašić, Stjepan Blažeković, Vladimir Bakarić, Nikola Kožul, Slavko Komar i Milka Kufrin.

Posljednje, peto, poglavlje prve knjige zbornika govori o otporu i žrtvama mladih antifašista s područja Zagreba u ustaškim logorima. Autori su tih priloga: Nada Salamon, Helena (Jelka) Pacht-Mandić, Vlado Mađarević, Josip Vili, Milka Kufrin, Krešo Rubčić, Aldo Pirih, Ljubica Buba Jančić-Zec, Mirko Peršen i Zorko Golub.

U svim tim spomenutim priložima, uglavnom pregledima tih povijesnih zbivanja, spominju se mnogi znani i neznani aktivisti, pripadnici revolucionarnoga omladinskog pokreta, spominju se mnoge poznate, ali i nepoznate, pa i zaboravljene akcije tih mladih borbenih ljudi koji su iz idealizma prišli komunističkom pokretu i koji su ugradili svoj život u taj pokret. Mnogi su od njih i poginuli izvršavajući zadatke koje je pred njih postavila skojevska organizacija.

Druga knjiga ovoga zborika sadrži memoarske zapise, sjećanja i biografije pojedinih poginulih boraca. Ti prilozi govore o borbi i aktivnostima antifašističke omladine prije rata, za vrijeme okupacije, sve do konačnog oslobođenja Zagreba.

Oni potvrđuju širinu revolucionarnoga omladinskog pokreta o kojoj se govori u prvoj knjizi zbornika. Prilozi su i tu razvrstani na grupe, ali koje nisu odvojene posebnim podnaslovima. Prva grupa priloga sadrži sjećanja na borbu zagrebačke omladine koja su obrađena literarno kako bi se dobila što slojevitije opisana atmosfera u kojoj su živjeli, radili i borili se mnogi zagrebački omladinci, ili oni koji su u Zagreb stigli na studije, ili tražeći posao. Posebnu grupu čine zapisi o žrtvama pojedinih roditelja, posebno o majkama pojedinih boraca. Nisu zaboravljeni ni mnogi profesori srednjih škola koji su podržavali borbu učenika. Jedna grupa tih priloga govori o djelatnosti mladih radnika antifašista u pojedinim rajonima Zagreba, a jedna o aktivnosti zagrebačke omladine u neposrednoj blizini grada.

Drugi dio ove knjige zbornika obuhvaća trideset sjećanja na omladinske prvoborce i ona su u većini biografskog značaja. Kako taj drugi svezak zbornika obuhvaća 117 priloga 104 autora nije ih moguće sve navesti, ali to govori da je uredništvo uspjelo doista okupiti znatan broj preživjelih sudionika događaja koji su vlastitim riječima opisali svoju borbu i borbu svojih poginulih i umrlih drugarica i drugova svjedočeći tako o mnogim danas već pomalo zaboravljenim događajima, ljudima, pojavama.

Iz ovoga opisa zbornika »povijesnih pregleda i sjećanja« može se zaključiti da su uredništvo, izdavači i sami sudionici dali vrijedan doprinos prikupljanju građe o važnom razdoblju u razvoju revolucionarnoga omladinskog pokreta u Zagrebu, vremenu kad se u antifašističkim akcijama na ulicama toga grada radnička, studentska, srednjoškolska omladina, mnogi znani i neznani borci, pod vodstvom Komunističke partije borila za bolji i drugačiji život. Po tome će taj zbornik biti nezaobilazno štivo i za mlade generacije, generacije unuka i praunuka, ali i korisna građa za proučavanje svakom budućem istraživaču povijesti komunističkog pokreta, a osobito revolucionarnoga omladinskog pokreta u Zagrebu u godinama uoči početka socijalističke revolucije i u toku njezina pobjedonosna toka.

Bosiljka Janjatović

KLASNA BORBA 1926—1937, Beograd 1984, knj. I i II, 1578 str.

U seriji Izvori za istoriju SKJ, Reprint-izdanja (serija kao što je poznato do sada ima desetak knjiga dokumenata centralnih organa KPJ/SKJ, SKOJ-a i revolucionarnih sindikata razvrstanih u grupe A, B, te C), objavljeno je 1984. godine u izdanju Izdavačkog centra »Komunist« u Beogradu reprint-izdanje teoretskog časopisa KPJ — *Klasna borba*, marksistički časopis, organ Komunističke partije Jugoslavije (Sekcije Komunističke internacionale), koje su priredili Ubavka Vujošević i Žarko Protić.

Klasna borba počela je izlaziti u prosincu 1926. godine, a u pripremi i organizaciji toga posla glavnu ulogu imao je Filip Filipović, koji je i dugo godina kasnije bio jedan od istaknutih suradnika toga teoretskog časopisa KPJ, i izlazila